

Bahrii H. Comparative Analysis of the Use of the English Borrowings in the Modern Media.

The article analyzes the peculiarities of the English borrowings usage in the modern media. The author studied modern periodicals and materials of the Ukrainian television news; made a comparative analysis of different types of anglicisms; distributed anglicisms into lexical semantic groups and generalized functional characteristics of the English borrowings in the modern media. Considerable attention is drawn to the process of adaptation of the English borrowings in the modern Ukrainian. It has been found that the absorption of the latest anglicisms traditionally carried out within certain aspects – the acquisition of their sound, morphological and semantic characteristics of the words in the recipient language.

It is concluded that the process of borrowing has ambiguous effect on the development of Ukrainian. On the one hand, it enriches language, but, on the other hand, its own elements are being displaced by the words with similar meaning.

Key words: *borrowing, anglicism, comparative analysis, lexical and semantic groups, the recipient language, globalization.*

Ніна Іваницька
(Вінниця)

УДК: 37: 811:151.2

**РОЗШИРЕННЯ СЕМАНТИЧНОГО ОБСЯГУ ІМЕННИКОВИХ СЛОВОНАЗВ
ПРЕДМЕТНИХ ДЕНОТАТИВ¹**

Розглянуто проблемні питання, пов'язані з поглибленим вивченням природи повнозначного слова у його проекції на денотат. Уточнено зміст понять: «семантичний обсяг іменникової словоназви предметного денотата»; «розширення семантичного обсягу іменникової словоназви предметного денотата». Подано ієрархію маркерів у системі форм розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів. Показано відмінність номінативного значення іменникової словоназви предметного денотата та нашарувань оцінних номінацій у сфері розширення семантичного обсягу деяких іменникових словоназв предметних денотатів. Основну увагу приділено аналізу прикметникових словоназв атрибутивних денотатів у сфері розширення семантичного обсягу предметних денотатів. Виділено низку проблемних питань, поданих у вигляді гіпотез, пов'язаних із головною проблемою – особливостями й умовами розширення семантичного обсягу словоназв відповідних денотатів.

Ключові слова: *повнозначне слово, денотат, предметний денотат, іменникова словоназва предметного денотата, семантичний обсяг іменникової словоназви предметного денотата.*

Постановка наукової проблеми. Іменникові словоназви предметних денотатів розглядаємо як сукупність мовних одиниць із властивою їм функцією номінування предметних денотатів. Водночас ці словоназви акумулюють досить складну наукову проблематику, що стосується повнозначного слова. Зрозуміла річ, усі іменникові словоназви номінують предметні денотати, хоча номінують по-різному. Достатньо вивченими й описаними є іменникові словоназви предметних денотатів у аспекті їхнього поділу на автосемантичні/синсемантичні. Виявлені відмінності цих словоназв у ракурсі теорії автосемантизму/синсемантизму все ж не вирішують проблеми семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів. Увага вчених була приділена дослідженню синтагматичних властивостей таких слів щодо вияву їхньої

¹ У наших попередніх публікаціях уже йшлося про результати дослідження повнозначних дієслівних та іменникових словоназв денотатів у ракурсі їхніх значеннєвих відмінностей категорії «автосемантизм/синсемантизм» [Див: Література: 5; 6; 7; 8]. Розглянуто також іменникові словоназви в аспекті вивчення їхньої номінативної природи й здатності називати денотат. Зокрема: з'ясовано зміст поняття «семантичний обсяг словоназви денотата»; встановлено ієрархію формальних вимірів семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів; доведено функціональні можливості прикметникових словоназв атрибутивних денотатів у процесах розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів

здатності номінувати предметні денотати своїм власним фонемним складом. У певних контекстних умовах, незалежно від сили підрядного зв'язку, семантичний обсяг іменникових предметних денотатів може розширюватися. У цьому полягає проблематика статті.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Наукове підгрунтя пропонованого дослідження склали праці наукових шкіл: празької (М. Трубецької, Р. Якобсон, В. Матезіус), копенгагенської (В. Брендаль), американської (Л. Блумфільд, Х. Харріс), російської (Л. Щерба, С. Поліванов, В. Виноградов). В Україні в цій галузі працювали Л. Булаховський, О. Мельничук, В. Русанівський, В. Перебийніс, М. Кочерган та ін. Саме повнозначне слово стало невід'ємною складовою усіх напрямків і галузей сучасної української граматичної науки (І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, Н. Гуйванюк, М. Степаненко, В. Шинкарук, Г. Марчук, С. Соколова, М. Мірченко, М. Скаб, М. Баган, Н. Костусяк, Ф. Бацевич, Г. Вокальчук, Л. Струганець, Г. Мартинова, О. Селіванова, Н. Б. Іваницька, Т. Слободинська, Н. Павликівська, О. Тараненко, М. Вінтонів, О. Межов, С. Єрмоленко, О. Кульбабська, В. Кононенко та ін.)

Мета статті: з'ясувати умови розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів.

Для реалізації мети були поставлені такі **завдання:**

- виявити й описати структури двослівної будови, зокрема іменниково-прикметникового типу, в яких залежні від іменникових словоназв елементи володіють високим потенціалом у розширенні семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів;
- зробити спробу розмежувати прикметникові словоназви атрибутивних денотатів за ознакою вияву ступеня обов'язковості їхньої участі в розширенні семантичного обсягу іменникових словоназв у номінуванні предметних денотатів;
- на конкретних прикладах довести лінгвальну спроможність переакцентації «смислового навантаження» іменникових словоназв на користь прикметникових у іменниково-прикметникових структурах;
- виявити й обґрунтувати закономірності й зробити узагальнення щодо нормативності (ненормативності) уживань деяких структур із іменниковими словоназвами предметних денотатів у стилістично зумовлених різновидах мовлення.

Виклад основного матеріалу.

У сферу розширених номінацій денотатів входять семантичні єдності, у тому числі й граматиалізовані семантичні єдності, найчастіше трьох типів:

- а) дієслівного: *розв'язувати (що?) – проблему,*
укладати (що?) – словник,
не помічати (чого?) – помилок,
довіряти (кому?) – товаришу,
зарости (чим?) – бур'янами,
боротися (проти кого? з ким?) – проти ворога, з ворогом,
наполягати (на чому?) – на законі;
- б) іменникового: *розв'язання (чого?) – проблеми,*
укладання (чого?) – словника,
вивчення (чого?) – правил,
гама (чого?) – почуттів;
- в) прикметникового: *вищий (від кого?) – від батька,*
здатний (до чого?) – до науки,
повинен (зробити що?) – прийти;

У цих випадках розширена номінація денотата базується на синсемантизмі повнозначного слова, яке своїм власним фонемним складом не здатне номінувати денотати (вичленовувані практикою розумової здатності людини предмети, дії, стани, ознаки). Отже, в основі розширених номінацій, у тому числі й іменникових словоназв предметних денотатів, лежить синсемантизм: **підхід** (до чого?) до вивчення, **сутність** (чого?) правил, **розуміння** (чого?) проблеми, **спостереження** (за чим?) за природою, **втручання** (в що?) в справу, **уявлення** (про що?) про події, **низка** (чого?) праць, **кількість** (чого?) публікацій, **визнання** (чого?) права, **право** (на що?)

на лікування, *аналіз* (чого?) тексту, *відгук* (на що?) на дисертацію, *популяризація* (чого?) знань, *походження* (чого?) мови тощо.

Як відомо, усі структури такого типу об'єднує наявність між слово назвами сильного зв'язку, який є індикатором утворення на його основі семантичних єдностей іменникового типу. Практично такі структури легко й однозначно вичленовуються, а в теорії – більш-менш однозначно інтерпретуються як такі, в яких іменникові словоназви предметних денотатів виявляють розширення свого семантичного обсягу за експлікаторамисемантизму.

Зовсім іншу картину спостерігаємо в іменникових словоназвах предметних денотатів у структурах, складові яких не поєднуються сильним прислівним зв'язком, у той час як із погляду «важливості» (необхідності) залежні від іменникових словоназв слова є обов'язковими. Такими є високочастотні структури, що являють собою поєднання іменникових словоназв предметних денотатів із прикметниковими.

Розмежування прикметникових словоназв атрибутивних денотатів за ознакою вияву ступеня обов'язковості/факультативності їхньої участі в розширенні семантичного обсягу іменникових словоназв у номінуванні відповідних предметних денотатів є непростим завданням. Якщо ознака «обов'язковість» «спрацьовувала» при виокремленні повнозначних слів синсемантичної природи, у тому числі й прикметників, як і при виділенні обов'язкових прислівних компонентів у формально-синтаксичній структурі речення, то вирішення поставленого в дослідженні завдання з опорою на ознаку обов'язковості/факультативності позбавлене чітких і однозначних вимірів. У більшості прикладів натрапляємо на складні випадки аналізу, синкретизм із прихованими перевагами тих чи інших ознак.

Менш суперечливими в аспекті такого аналізу є прикметникові словоназви, які «спідаються» елімінуванню, виявляючи при цьому ознаки факультативності щодо участі в розширенні семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів: *Михайло косить на городі достиглу пшеницю.* → Пор.: *Михайло косить на городі пшеницю. Імпресіонізм – це художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань* (З журн.). → Пор.: *Імпресіонізм – це напрям, заснований на принципі фіксації...* Хоча, як засвідчує аналізований матеріал, ця процедура не завжди може слугувати адекватною ознакою факультативності: *Як психолог Коцюбинський найчастіше писав про людську та мистецьку роздвоєність, амбівалентно, свідомо чи підсвідомо відбиваючи свою письменницьку й людську драму* (З журн.). → Пор.: *Коцюбинський писав про роздвоєність, амбівалентно, ... відбиваючи свою драму.*

Як засвідчує аналізований матеріал, більшу закономірність у плані елімінації виявляють якісні прикметникові словоназви: *Природа відпочивала від спеки, а на чорному оксамитовому небі сяють величезні зірки* (М. Коцюбинський). → Пор.: *..., а на небі сяють зірки.*

Непоодинокими є реченнєві структури, в яких вилучення прикметникових словоназв видається зовсім не можливим, оскільки саме такі назви є не лише семантично вагомими в загальній канві речення, але й виражають у ньому основний зміст висловлювання. Так, у реченні *Історія дала нам, українцям, черговий урок* (З журн.) – прикметник *черговий*, здається поєднує в собі своєрідний ланцюг суттєвих подій у їхній ретроспекції. Або: *Дуже важливим психологічним завданням є виховання в дитині почуттів власної гідності, впевненості в собі, а разом з тим – доброго й позитивного ставлення до інших* (М. Степаненко) – у прикметникових словоназвах *доброго, позитивного* сконцентровано найважливіше, що його номінує іменник *ставлення*.

Не можна обійти увагою значення й соціальну вагу окремих словоназв у ролі суттєво важливих компонентів, які по-особливому розширюють семантичний обсяг іменникових словоназв. Наприклад, іменникова словоназва предметного денотата **прапор** тлумачиться як: «полотнище певного кольору чи поєднання кольорів, часто з певним зображенням... є офіційною емблемою держави, символом її суверенітету» (СУМ, Т.VII, С. 516). Якщо структура *білий прапор* являє собою стале словосполучення («знак капітуляції»), а в іменниково-іменникових поєднаннях: *прапор супротиву, прапор повстань, прапор перемоги* – залежні від «прапор» іменникові словоназви розширюють його семантичний обсяг, то на цьому фоні і в реаліях сьогодення в поєднаннях *український прапор, Державний прапор України* залежні від «прапор» прикметникові словоназви (*український, державний*) та іменникова словоназва

України посідають особливе місце. Для їхньої ідентифікації найважливіша буде увага до аксіологічних орієнтацій, що їх можна окреслити в мовних категоріях як носіях ціннісних характеристик, пов'язаних із станом розвитку соціально-політичних відносин.

Окремий статус у складному процесі розширення номінації денотатів посідають терміни (лат. *terminus* – рубіж, межа), що являють собою слова або словосполучення, які позначають поняття певної галузі науки, техніки тощо. Наголошуємо на тому, що з невідомим і швидким розвитком різних галузей науки активізувалися процеси утворення кількаслівних номінацій у терміносистемах. Особливе місце щодо частотності займають терміни двослівної будови із стрижневим компонентом – іменниковою словоназвою предметного денотата в поєднанні з прикметниковою словоназвою, яка розширює семантичний обсяг номінації: *лінгвістика – лінгвістика ареальна, лінгвістика когнітивна, лінгвістика комунікативна, лінгвістика описова, лінгвістика структурна, лінгвістика прикладна* тощо.

Досить активними, зокрема в науковому стилі, постають двослівні номінації зі стрижневою автосемантичною іменниковою словоназвою предметного денотата типу: *розвивальне навчання, кооперативне навчання, проектне навчання, професійне навчання, поглиблене навчання, безперервне навчання, дистанційне навчання* та ін. Характерно, що в таких і подібних випадках відбувається деяке «зрушення» семантичних акцентів у сфері номінації денотатів: збільшення номінативної ваги іменникової словоназви й посилення акцентів на прикметникових словоназвах (*знання → сучасні знання, мислення → критичне мислення*).

Сферу розширення іменникових словоназв предметних денотатів активно поповнюють структури термінологічної сфери із стрижневою іменниковою словоназвою й залежними від неї двома прикметниковими словоназвами: *пільгове державне кредитування, типовий навчальний план, сучасні педагогічні ідеї, міжнародна економічна політика, авторська навчальна програма, міністерська освітня програма* і т.д.

Крім неоднослівних термінів із стрижневою іменниковою словоназвою, виокремлюємо також структури, що являють собою стійкі сполучення, в яких прикметникові словоназви позбавлені участі в розширенні семантичного обсягу іменникових словоназв типу: *вільні козаки* (ні від кого не залежні), *виборні козаки* (група українських козаків, яких вибирали на посади), *городові козаки* (козаки, що жили у містах і селах України, але не на Запоріжжі), *реєстрові козаки* (ті, що в 16 – першій половині 17 століття служили в реєстровому війську); *літня кухня* (окреме приміщення, де готують їжу влітку), *похідна кухня* (сукупність обладнання для приготування їжі чи віз із кухонним багажем, що супроводжує військо або похід); *легкий хліб* (заробіток без важкої праці), *тяжкий хліб* (заробіток великою працею), *хліб насущний* (необхідне для прожиття, існування). Принагідно зауважимо, що кожна названа вище іменникова словоназва (козак, кухня, хліб), поєднуючись із прикметниковими словоназвами, може розширювати свій семантичний обсяг: *козак + безстрашний, відважний, сміливий, справжній; кухня + затишна, мила, тепла, домашня; хліб + білий, весільний, життєвий, запашний, обрядовий, святий, чорний*.

Прикметникові словоназви атрибутивних денотатів виявляють активність в утворенні кількаслівних номінувань предметних денотатів, розширюючи в такий спосіб складні терміни в різних галузях знань. Так, наприклад, узвичаєними стали терміни *державна підсумкова атестація* (з прикметниками *державна, підсумкова*); *зовнішнє незалежне оцінювання* (з прикметниками *зовнішнє, незалежне*); *пенсійна платіжна картка* (з прикметниками *пенсійна, платіжна*); *регіональні мови* (з прикметником *регіональні*).

Аналіз іменниково-прикметникових словосполучень, дібраних із науково-методичних публікацій, тематика яких охоплює вивчення української мови та літератури в різних типах навчальних закладів, переконливо засвідчує неабияку роль прикметникових словоназв первинно атрибутивних денотатів в розширенні семантики іменникових словоназв предметних денотатів. Покажемо це на прикладі іменниково-прикметникового словосполучення із іменниковою словоназвою *подія*. Для розвитку зв'язного мовлення в методичній практиці вдаються до написання мікротворів на теми: «Дивна подія», «Приємна подія», «Жахлива подія», «Цікава подія», «Сумна подія», «Зворушлива подія» та ін.

Зрозуміла річ, прикметникові словоназви в таких уживаннях традиційно зараховують до епітетів як слів, що вказують на одну з ознак того предмета, який називають (предметного денотата) і має на меті конкретизувати уявлення про нього. У таких уживаннях шляхом підкреслення в предметному денотаті однієї з його ознак посилюється виразність уявлюваного денотата, привертається увага до такої ознаки. Особливо так зване «епітетування» масштабно пронизує художній епос та лірику: «... має трохи інші очі, ніж другі люди, і носить у душі сонце, яким обертає **дрібнідошові** краплі в веселку, витягує з **чорної** землі на світ **Божий** квіти і перетворює в золото **чорні** закутки мороку» (М. Коцюбинський). «Часто згадуватиме Олесь Терентійович ті **літнітеплі** вечори на Клубній, під її **тихими** зорями, де гомоніли допізна, співи **далекі** слухали...; Буваючи вже не раз на цьому дійстві, пересвідчуєшся, що тут якийсь **особливий простір, якась неповторна й незбагненна енергетика...**» (М. Степаненко). «Дивлюся на берізоньку в зажурі, що виросла самотньою на мурі. Їй теж потрібно **рідної** землі, бо так вона не витримає бурі» (Д. Павличко). «Ледве, ледве опівночі серцем прозираю **немоцну** мою душу, за світ посылаю – **зцілющої й живущої** води поцупити» (Т. Шевченко).

Навряд чи можна пояснити першопричини й закономірності багатьох усталених у мововжитку конструкцій із прикметниковими словоназвами атрибутивних денотатів при іменниках, які стали узвичаєними мовними штампами. Вживання іменникових словоназв відповідних предметних денотатів видається в таких структурах незавершеним: *голод – страшний голод, праця – важка праця, давнина – сива давнина, чесноти – людські чесноти, любов – материнська любов, молитва – щира молитва, хмара – чорна хмара, сни – пророчі сни, флейта – чарівна флейта і т.д.*

У сферу закономірного процесу розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів входять словесні номінації, які за своєю первинною природою є син семантичними. Взяти хоча б іменникову словоназву **принцип** (– основа, вихідне положення наукової системи, теорії і правила, покладене в основу діяльності, внутрішнє переконання). В усіх уживаннях цю словоназву супроводжують відповідні словоформи різних частин мови, які засвідчують, по-перше, наявний у словоназві **принцип** потенціал розширення її семантичного обсягу, а , по-друге, здатність самої словоназви обмежувати й упорядковувати семантичні можливості словоназв, які забезпечують таке розширення її семантичного обсягу: *принцип* (який?): *загальний, основний, науковий, політичний, економічний...*; *принцип* (який?): *керівництва, мирного співіснування, толерантності, взаємодопомоги, невторчання, домовленості* тощо.

Як засвідчує аналізований матеріал, саме таку прогнозованість позицій (препозиція супроводження прикметниковими словоназвами чи постпозиція іменниковими словоназвами в родовому відмінку) є типовою у синтагматиці іменникової словоназви **принцип** предметного денотата.

«Не зраджує» ця словоназва своєї основної лінгвальної сутності і в придієслівних позиціях: *захистити, відкидати, обстоювати, порушувати, застосовувати* і т.д. Її завжди супроводжують прикметникові чи іменникові словоназви. При цьому структури й семантика таких поширювань є загалом обмеженою. Найчастіше синтагматичну структуру семантичних єдностей із слово назвою **принцип** складають три елементи: прикметникова словоназва + принцип + іменникова словоназва: *непорушний принцип співробітництва, гуманний принцип поведінки*.

Зазначені вище процеси переакцентації смислового навантаження в іменниково-прикметникових структурах торкаються культури вислову, коли іменникові словоназви предметних денотатів поступово втрачають силу номінування, перетворюючись у формальні елементи у вираженні семантики іменниково-прикметникової структури загалом. Усе ж нерідко, всупереч всезагальним законам економії мовних ресурсів, простежується намагання мовців «окнижнити» висловлювання на зразок: «...готувати **радіо**програми **більш досконалого характеру**» (замість *досконаліші радіо*програми) або: «...виступи **добро**якісного **гатунку**» (замість *добро*якісніші виступи) чи: «...**доноси** **най**підлішого **гатунку**» (замість *най*підліші доноси).

Нерідко підтвердженням цього можуть слугувати трансформації, в яких іменникові словоназви зазнають повної нейтралізації, а прикметникові перетворюються в іменникові, зберігаючи при цьому повноцінну семантику трансформованої конструкції: *явище загадкове – загадка, явище рідкісне – рідкість, явище таємниче – таємниця, явище дивне – дивина, явище несподіване – несподіванка*.

Прозорими в плані вияву ознак розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів виступають прикметники при так званих «інформативно недостатніх» іменниках. *Справді, ми всі зараз перебуваємо в шоковому стані* (О. Маленко). Розширення семантичного обсягу іменникової словоназви **стан** досягає максимуму, що підтверджує також трансформація *Ми перебуваємо в шоковому стані. → Ми шоковані*. Або: *Виховний процес має бути безперервним* (З газ.). → *Виховання має бути безперервним*.

Сферу прикметникових словоназв атрибутивних денотатів при іменникових словоназвах предметних денотатів розширюють прикметники, семантика яких є застарілою, новою чи оновленою через різні причини. Так, наприклад, іменникову словоназв предметного денотата **рік** останнім часом почали «супроводжувати» такі прикметникові словоназви як: *важкий, нервовий*, а іменникова словоназва предметного денотата «**слово**» (Шевченка) отримує надзвичайно розширений склад прикметникових словоназв: *слово пророче, слово безсмертне, слово віще, слово Боже, слово вільне, слово невмируще, слово унікальне, слово мужнє, слово горде, слово величне, слово визначальне* і т.д.

Характерною для сучасного мовлення є досить багата палітра цілком оновлених конструкцій із прикметниковими словоназвами при іменниках, що сукупно утворюють розширені номінації предметних денотатів. Ми всі сьогодні вийшли з *ідеологічної тіні...* (З журн.); *величний духовний подвиг* Олесь Гончара (З журн.); *складний, розвихрений світ* (про сучасність) (З газ.); Миє свідками *небувалої агресії* (З газ.); *повноцінне місцеве самоврядування* (З газ.); програма *системних ліберальних реформ* (З газ.).

Нерідко в різних повідомленнях, оголошеннях, рекламах можна спостерігати вживання ненормативних виразів із погляду дотримання правил і законів літературного мовлення. Так, наприклад, ніхто не стане заперечувати неймовірне зростання частоти вживання в сучасному мовленні іменникової словоназви предметного денотата **телефон**, як і похідних від неї: дієслівної – *телефонувати* та прикметникової – *телефонний*. Очевидно, цим можна пояснити появу такого: *Телефонуйте за телефоном...* (замість *Телефонуйте за номером...* або хоча б *Телефонуйте за номеромтелефону...*). Зрозуміла річ, у всіх цих випадках наявне явище розширення семантичного обсягу іменникової номінації предметного денотата **телефон**, що його об'єктивують іменникові (*номер*) чи числівникові словоназви (№ 26 99 38), як і водночас результат дії Закону економії мовних засобів номінування, вираження й уживання в мовленні відповідних структур. Але ж структура «*телефонувати за телефоном*» з погляду нормативності є неприйнятною (тавтологічною). Другий компонент структури «*за телефоном*» мусить бути замінений відповідними словоназвами, здатними розширювати семантичний обсяг іменникової словоназви (*за відповідним номером..., за згаданим номером..., за оголошеним номером... + телефона*).

Досі йшлося про причини, умови й особливості розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів прикметниковими словоназвами. Можна констатувати, що цей процес є досить показовим і активним у системі української мови і властивий усім стилям, хоча по-різному виявляє себе в кожному з них.

У ракурсі проведеного аналізу вважаємо необхідним бодай фрагментарно торкнутися також цього процесу в плані вияву особливостей деяких іменникових словоназв із властивими їм ознаками розширювати свій семантичний обсяг прикметниками, зазнаючи при цьому часткової чи повної нейтралізації своєї власної денотативної визначеності.

Особливої уваги потребують прикметникові словоназви атрибутивних денотатів, уживані при інформативно недостатніх іменникових слово назвах предметних денотатів типу: *спосіб, річ, процес* та ін. Саме іменники «збідненої семантики» (інформативно недостатні словоназви) займають присудкову позицію (є складеними іменними присудками). У таких присудках, як відомо, відбувається функціонально-семантичний перерозподіл елементів: іменникова

словоназва, залишаючись основною складовою структури, визначає семантичне навантаження, натомість прикметникова словоназва «перетягує» на себе семантику всього присудкового компонента. Це підтверджує також трансформація неможливого елімінування прикметникової словоназви: *Життя – це найцінніша річ.* → *Життя це річ.*

У процесі аналізу великого масиву іменникових словоназв предметних денотатів виявлено чимало таких, у яких у певних контекстних умовах відбувається абсолютна нейтралізація їхньої первинної семантичної природи. Наприклад, таку метаморфозу можна спостерігати із іменниковою словоназвою «**річ**» (*Цікава річ це й те, що...*), яка повністю нейтралізує значення, смислове навантаження на залежну від неї прикметникову словоназву *цікава*: *Цікава річ це й те, що...* → *Цікавим є це те, що...* Трапляються й такі випадки, коли (особливо в присудкових компонентах) дві іменникові словоназви предметних денотатів підпадають під умови нейтралізації: *Він – людина щасливої долі.* → *Він – щасливий.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія / А. П. Загнітко. – Донецьк: ТОВ «ВКФ БАО», 2011. – 992с.
2. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни / А. П. Загнітко. – Донецьк: Дон НУ; 2012. – Т 1. – 402 с; Т 2. – 350 с; Т 3. – 370 с; Т 4. – 388 с.
3. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика; синтагматика: [Монографія] / Н. Б. Іваницька. – Вінниця: СПД Главацька, 2011. – 636 с.
4. Іваницька Н. Б. Функціонально-семантична класифікація слів в українській та англійській мові: [Монографія] / Н. Б. Іваницька. – К.: КНТУ, 2004. – 194 с.
5. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в узагальненій мові: [Монографія] / Н. Л. Іваницька. – К.: Вища школа, 1986. – 167 с.
6. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово в його проекції на денотат / Н. Л. Іваницька // Українська мова. – 2006. – № 3. – С. 48-57.
7. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово в синтаксисі: традиція й оновлені підходи / Н. Л. Іваницька // Граматики слов'янських мов: основи типологій і характерологій. Тематичний блок: Матеріали XV Міжнародного з'їзду славістів (20. 08. – 27. 08. 2013 р.), Мінськ, Республіка Білорусь. – К, 2013. – С. 65-68.
8. Іваницька Н. Л. Семантичний обсяг іменникової словоназви предметного денотата / Н. Л. Іваницька // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (Мовознавство): збірник наукових праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2014. – Вип. 19. – С. 126-133.

Иваницкая Нина. Расширение семантического объема субстантивного наименования предметного денотата.

В статье изложен материал исследования, касающегося проблем номинации. Рассмотрены вопросы сущности знаменательного слова в его проекции на денотат. Интерпретировано понятие: «семантический объем субстантивного наименования предметного денотата», «расширение семантического объема субстантивного наименования предметного денотата». Сделано описание отдельных маркеров как формальные показатели расширения семантического объема субстантивных наименований предметных денотатов. Продемонстрировано отличие номинативного значения субстантивного наименования предметных денотатов от разного рода дополнительных оценочных особенностей расширения семантического объема некоторых субстантивных наименований предметных денотатов. Расширен перечень задач, касающихся изучения причин, условий и способов расширения семантического объема субстантивных наименований предметных денотатов.

Ключевые слова: *знаменательное слово, денотат, предметный денотат, субстантивное словоименование предметного денотата, семантический объем субстантивного словоименования предметного денотата.*

Ivanytska Nina. The Semantic Capacity Expanding of Subject Referents Nominated by Nouns.

The article deals with the problems associated with intensive study of the nature of nominal words in their projection on the denotatum. The meaning of such notions as “semantic capacity subject referent nominated by noun”; “the semantic capacity expanding of subject referent nominated by noun” were clarified. The hierarchy of formal index in the system of semantic capacity expansion of subject referents nomination was presented. The difference between direct meaning of subject referents nominated by noun

and subject referent nomination with evaluative aspect was revealed. The article mainly focuses on the analysis of attributive adjectival nomination in the sphere of semantic capacity expanding of subject referents nominated by nouns. The number of problematic issues presented in the form of hypotheses related to the major problem - the features and conditions for the extension of the semantic capacity of referents nominations was pointed out.

***Key words:** nominal word, denotatum, subject denotatum, noun nomination of subject denotatum, semantic capacity of subject denotatum nominated by noun.*

Оксана Каліберда
(Бердянськ)

УДК 81'374(038)=11'04

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У статті проаналізовано західноєвропейську енциклопедичну лексикографію середньовіччя в аспекті її типологічних особливостей, структурних параметрів та підходів до розкриття значення вхідних слів. З'ясовано, що застосування етимологічної характеристики вхідного слова стало поштовхом для формування лінгвістичної лексикографії як окремого напрямку в подальшому. Поряд з універсальними енциклопедіями виникає гібридний тип лексикографічного довідника, що об'єднує лінгвістичну та енциклопедичну інформацію. Перехід до алфавітної систематизації вхідних слів сприяв появі енциклопедичного словника. А виведення тематично зв'язаних вхідних слів в один реєстр стало прообразом сучасних спеціальних енциклопедій.

***Ключові слова:** західноєвропейська енциклопедична лексикографія середньовіччя, тип словника, універсальна енциклопедія, спеціальна енциклопедія, семантизація, етимологічна інформація, вхідне слово.*

Постановка проблеми. Практична енциклопедична лексикографія існує вже понад дві тисячі років, але її теоретичні засади почали формуватися лише у другій половині ХХ століття. Одним з відкритих питань, що привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, залишається проблема класифікації словникових довідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники [3, с. 135-140; 5, с. 18-19; 7, с. 278; 10, с. 5-17; 13, с. 337-376; 19, с. 343-357; 20, с. 217-227; 25, с. 198-217; 36, с. vii-viii] пропонують власні типології, що ґрунтуються на різноманітних критеріях, при цьому можуть враховуватися представлені мови, формат (паперовий, електронний), кількість лексикографічних параметрів застосованих для розкриття семантичної структури вхідного слова, принципи відбору вхідних слів, спрямованість словника на певну категорію потенційних користувачів. Традиційною тенденцією в сучасній лінгвістиці залишається розмежування лексикографічних довідників на лінгвістичні та енциклопедичні. Нинішня англомова енциклопедична лексикографія представлена досить широким спектром словників як універсального, так і спеціалізованого характеру, але її витоки сягають середньовічної західноєвропейської енциклопедичної традиції.

Отже, **мета статті** полягає в уточненні типологічних особливостей західноєвропейських енциклопедій середньовіччя, принципах відбору вхідних слів та виявленні підходів до тлумачення їх значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Середньовічна західноєвропейська енциклопедична лексикографія, особливо в своїй ранній формі, знаходилася під впливом ідей християнства, що спричинило новий поштовх в історії її розвитку. Релігійна тематика починає домінувати та все глибше проникати в зміст енциклопедій докорінно змінюючи принципи організації їх структури. Систематизація відібраних вхідних слів залишається тематичною, але виклад інформації ґрунтується на моделі «семи вільних мистецтв», ієрархії факультетів в університетах або космологічного ланцюга буття з божественним у найвищій точці [24, с. 22].